

В Острозькій школі (скорочено)

Андрій Чайковський

Уривок з роману "Сагайдачний"

В три роки Петро залишився сиротою. Його батько й мати загинули під час одного з набігів на їхнє село. Хлопця прихистила родина Жмайлів, у яких був хлопчик того ж віку. Діти любили один одного. Підрісши, разом ходили до церковноприходської школи, обоє добре вчилися. Коли їм виповнилося по шістнадцять років, Степан Жмайло відвіз їх до колегії в Острозі. Приїхавши в Острог, кульчичани пішли до князя, який звелів прийняти хлопців до колегії і помістити в бурсі. Першою особою в Острозі у князя був ректор Герасим Смотрицький, що допомагав князеві заснувати школу й друкарню і славився як велика людина і вчений.

Смотрицький став хлопців екзаменувати, а оскільки був неабияким педагогом, зумів від них одержати, чого йому треба, і послав їх у бурсу. У бурсі мали помешкання ті хлопці, у яких не було можливості жити у місті. Кульчичанам пояснили бурсовий порядок, вишукали місця, одне біля другого, щоб їх не розлучати.

По обіді хлопці забавлялися на бурсовій площі. Школярі, зацікавившись новачками, запропонували Марку Жмайлу побитися на дерев'яній шаблі з кращим в бурсі митцем на шаблі Семком. Домовились битись до трьох перемог. Всі три перемоги одержав Марко, вибиваючи шаблю з рук Семка. Семко оголосив відтепер кращим на шаблі в бурсі Марка. Петрові запропонували теж показати своє вміння. Він 'був митець від лука. Дали лука, намалювали вуглем турка на огорожі і запропонували поцілити в голову. Та Петро наперед сказав, що поцілить у ніс або коло носа, бо ще не знає сили того лука. Поцілив у ніс, далі в зуби та вибив наприкінці тому туркові око.

Позаду хлопців увесь цей час стояв козак і приглядався. Вийшовши з гурту, він сказав обом хлопцям, що таких митців то хіба що на Запорожжі шукати. А ця штука на шаблі на Запорожжі Жмайловою зветься. Він поцілував хлопців і вийшов з бурсового огорода. Це був Северин Наливайко. Бурсаки обожнювали його і мали за взірець. Після того" як він звеличив новачків, вони в очах товаришів вирости на великих людей. Петро взяв лук і, показавши ворону, що летить, вистрілив. Ворона впала нежива в огороді.

В цей час до огорода увійшли князь з ректором. Побачивши ворону, спитали, хто її вбив. Коли бурсаки розповіли князю, які митці Петро з Марком, князь запропонував Марку помірятися з ним на шаблі. Марко збентежився, взяв шаблю, але потім поклав під ноги князю. Князь був тим вдоволений, що хлопець вміє шанувати і вік, і стан.

Ректор дивувався, як могли хлопці в церковноприходській школі стільки знання набратись. Видно, вчителі добрі були. І радів з того, що князь обіцяв спровадить до Острога вчителя прямо з Греції, до науки з грецької мови. Ректор дозволив бурсакам вийти в місто, хоча ніколи хлопців самих не пускали. Міщани забирали їх до своїх будинків, сито пригощали та обдаровували. Острозькі міщани пишалися своєю школою

і дуже любили хлопців.